

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

**Με αφορμή τα εκατό χρόνια από την καθιέρωση του ελληνικού όρου:
(1884-1984)**

Μνήμη Ν. Γ. Πολίτη

Συμπληρώνονται εφέτος εκατό χρόνια από τότε που ο Ν. Γ. Πολίτης, ιδρυτής της ελληνικής λαογραφικής επιστήμης, συντάσσοντας «Κατάλογον συγγραφεῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Μέσην καὶ Νεωτέραν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν καὶ Φιλολογίαν» στον Α' τόμο (1884) του «Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος», ἔγραψε για πρώτη φορά τον τίτλο «Ἑλληνικὴ Λαογραφία»¹ με την ἔννοια της επιστήμης του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμοῦ².

Ο ἴδιος, εικοσιπέντε χρόνια αργότερα (1909), δημοσιεύοντας στον Α' τόμο του περιοδικού «Λαογραφία» της Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας ομώνυμη μελέτη, καθορίζει τα ὅρια της νέας επιστήμης ως εξής: «Ἡ Λαογραφία ἐξετάζει τὰς κατὰ παράδοσιν διὰ λόγων, πράξεων ἢ ἐνεργειῶν ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ»³. Ο ορισμός του Πολίτη διευρύνθηκε ἔπειτα ἀπὸ τον Στίλιπωνα Κυριακίδη, ο οποίος πρότεινε ἀντὶ του «ψυχικοῦ» την πλατύτερη ἔννοια «πνευματικὸς βίος» καὶ πρόσθεσε στη λαογραφικὴ ἔρευνα καὶ τὴ μελέτη του παραδοσιακοῦ «ὄλικοῦ βίου» του λαοῦ⁴.

1. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1884: 750.

2. Η λέξη «λαογραφία» ἦταν γνωστὴ στην αρχαία ελληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τα τελευταία χρόνια της αλεξανδρινῆς περιόδου, ἀλλὰ με διαφορετικὴ σημασία: σήμαινε τον κεφαλικὸ φόρο που πλήρωναν οἱ περισσότεροὶ κάτοικοι της Αιγύπτου (οἱ Ἰουδαῖοι ἀπαλλάσσονταν) ἀπὸ 14 μέχρι 50 χρονῶν. Ο φόρος αὐτὸς ἦταν ἡ «καθ' ἐκάστην κεφαλὴν εἰσφορὰ» κατὰ τον Ἰώσηπο (37/38 — 100/110 μ.Χ.) ἢ τὸ «ἐπικεφάλιον», ὅπως σημειώνεται σε παπύρους. Ὅσοι πλήρωναν τον φόρο ονομάζονταν «λαογραφούμενοι», ὅσοι ἦσαν ἀρμόδιοι για τὴν καταβολὴ του «λαογράφοι» καὶ ὅσοι ἀπαλλάσσονταν «ἐπικεκριμένοι». Βλ. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1909Α: 3-4· πρβλ. Γ. ΜΕΓΑΣ 1978³: 12-13.

3. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1909Α: 7.

4. Σ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ 1965²: 16, 19· πρβλ. Σ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ 1937: 26 καὶ Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕΣΤΟΡΟΣ 1975: 61.

Κατὰ τον Κυριακίδη (1965²:16) ὁ ὅρος «ψυχικὸς βίος» εἶναι κάτι ευρὺ καὶ ἀσαφές καὶ

Στη μελέτη αυτή, που δημοσιεύεται με την ευκαιρία του ιωβηλαίου του ελληνικού όρου «Λαογραφία», δεν αντιμετωπίζεται στη θεωρητική βάση του το πολυσυζητημένο θέμα του ορισμού της λαογραφικής επιστήμης¹, εκτός από κάποιες περιπτώσεις, στις οποίες είναι απαραίτητες μερικές διευκρινιστικές επισημάνσεις. Πρωταρχικός σκοπός της μελέτης είναι η αναφορά και ανάλυση των διεθνών² και ελληνικών ονομασιών της Λαογραφίας από τα τέλη του 18. αι. και έπειτα (με την κριτική αξιολόγησή τους), ορισμένες προτάσεις και η συναγωγή σχετικών συμπερασμάτων που ίσως συντελέσουν στην αποφυγή ή τη διάλυση ενδεχόμενων ή υφιστάμενων ήδη συγχύσεων στην επιστημονική ορολογία.

* *

Ο πρώτος γνωστός όρος που δόθηκε για την ονομασία της Λαογραφίας είναι «Popular Antiquities (= Λαϊκές αρχαιότητες). Διατυπώθηκε στην Αγγλία από τον συγγραφέα John Brand (1744-1806) στο βιβλίο του «Observations on Popular Antiquities», που κυκλοφόρησε στο Λονδίνο το 1777³. Από το 1795 ο όρος αυτός επικράτησε στην Αγγλία⁴. Στην ίδια χώρα, από τις αρχές του 19. αι., χρησιμοποιούσαν και τον όρο «Popular Literature» (=Λαϊκή λογοτεχνία)⁵. Οι όροι αυτοί δήλωναν (συγκεντρωτικά ή συνοπτικά)

δεν αποκλείει τη μετατροπή της Λαογραφίας σε ένα είδος Ψυχολογίας. Αντίθετα, η έννοια «υλικός βίος», που περιλαμβάνει την κατοικία, τα έπιπλα και σκεύη, τις τροφές και τα ποτά, την ενδυμασία, τη λαϊκή βιοτεχνία, τα επαγγέλματα κ.α., είναι αναπόσπαστο τμήμα της λαογραφικής επιστήμης.

Για τα θέματα του παραδοσιακού υλικού βίου (με σχετικά ερωτηματολόγια) βλ. Σ. ΗΜΕΛΛΟΣ — Α. ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ — ΚΑΜΗΛΑΚΗ 1983.

1. Πολλοί ξένοι και έλληνες λαογράφοι επιστήμονες έδωσαν ορισμούς της Λαογραφίας. Οι ορισμοί αυτοί άλλοτε συμφωνούν (με κάποιες παρεκκλίσεις) και άλλοτε διαφωνούν ριζικά, εξαιτίας του «λαού», μιας έννοιας που αντιμετωπίζεται ποικιλότροπα, σε σχέση με τις εθνικές — κοινωνικές — πολιτικές ανάγκες και ιδιαιτερότητες. Βλ. και Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕΣΤΟΡΟΣ 1981: 90. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η καταγραφή 21 ορισμών της Λαογραφίας στο Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend (έκδοση Μ. LEACH, τόμ. Α', 1949:398-403· πρβλ. F. UTLEY 1965:8). Ο J. ROMERO 1940: 17-40, δίνει επίσης ορισμούς της λαογραφικής επιστήμης προπάντων από λεξικογραφικές πηγές, αγγλικές, αμερικανικές, γαλλικές, ιταλικές και ισπανικές. Πρβλ. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ 1969-70: 4, σημ. 12. Ωστόσο θα μπορούσαμε να σημειώσουμε εδώ πως Λαογραφία είναι η επιστήμη που ασχολείται με την έρευνα και μελέτη των εκδηλώσεων (παραδοσιακών και σύγχρονων) ιστορικών λαών. Οι εκδηλώσεις αυτές καλύπτουν την πολυμέρεια των δραστηριοτήτων όλων των τάξεων (αγροτικής, εργατικής, αστικής και περιθωριακών ομάδων) μιας οργανωμένης κοινωνίας.

2. Η διερεύνηση της διεθνούς ορολογίας της Λαογραφίας αποτέλεσε επίσης αντικείμενο μελετών ξένων επιστημόνων. Βλ. σχετικά J. ROMERO 1940: 17-40· Α. GENNEP 1943: 19-41· Ε. LEGROS 1962 και P. CARVALHO — NETO 1971: 131-134.

3. A. DUNDES 1965: 6, σημ. 1.

4. P. CARVALHO — NETO 1971: 131.

5. Πρβλ. K. THOMPSON 1980: 251.

λαϊκούς τρόπους συμπεριφοράς, έθιμα, προλήψεις, μπαλάντες, παροιμίες κ.λπ.

Το 1846, στην Αγγλία επίσης, ο αρχαιολόγος William John Thoms (1803-1885) με γράμμα του προς το περιοδικό «Athenaeum»¹, που υπογράφει με το ψευδώνυμο Ambrose Merton, εισάγει για πρώτη φορά τη σύνθετη αγγλοσαξονική λέξη Folk-Lore² (=λαός+γνώση, η γνώση του λαού, ό,τι ο λαός γνωρίζει), για να καθορίσει τη μελέτη του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού³. Η ονομασία αυτή έμελλε να καθιερωθεί στη συνέχεια ως ο διεθνής όρος της Λαογραφίας⁴ και παράλληλα να εκτοπίσει τους δύο προηγούμενους όρους⁵.

Ο Thoms γράφει στο Athenaeum το παρακάτω γράμμα, το οποίο αναφέρεται στα βιβλία «The Everyday Book and Table Book» (τρεις τόμοι, Λονδίνο 1831) του William Hone (1780-1842), «Observations on Popular Antiquities» (Λονδίνο 1777) τον John Brand⁶, το οποίο αναθεωρήθηκε και ξανατυπώθηκε με τον ίδιο τίτλο από τον Henry Ellis (1777-1868) το 1813⁷: «Οι σελίδες σας έχουν τόσο συχνά δώσει αποδείξεις του ενδιαφέροντος που έχετε γι' αυτό, το οποίο εμείς στην Αγγλία προσδιορίζουμε ως *Popular Antiquities* ή *Popular Literature* (αν και, εδώ που τα λέμε, είναι περισσότερο *Γνώση* παρά *Λογοτεχνία* και θα ήταν προτιμότερο να περιγράφεται με μια σαξονική σύνθετη λέξη, *Folklore*, — η *Γνώση του Λαού*) — ώστε δεν είμαι χωρίς ελπίδες για την επιστροφάτευση της βοήθειάς σας στη συγκέντρωση της λίγης γνώσης που έχει απομείνει διασκορπισμένη στους αγρούς σαν τα στάχνα, από τα οποία οι πατέρες μας ίσως έχουν συλλέξει μια πολύ καλή συγκομιδή.

1. Βλ. The Athenaeum, αρ. 982, 22 Αυγούστου 1846, σσ. 862-863.

2. Σε μια προγενέστερη περίοδο η λέξη αυτή χωριζόταν στα δύο συνθετικά της: Folk - Lore. Μερικοί λαογράφοι εξακολουθούν να τη γράφουν με τα δύο συνθετικά βλ. για παράδειγμα G. BRONZINI 1980: 29, 33, 28, 40, 47, 50 κ.α.

3. Στην αρχή, και κυρίως στην Αγγλία, ο όρος σήμαινε την προφορική (λαϊκή) λογοτεχνία και τα έθιμα. Αργότερα όμως, και προπάντων στις Η.Π.Α., το ερευνητικό πεδίο του όρου Folklore επεκτάθηκε και αφορά όχι μόνο τις απώτερες παραδοσιακές εκδηλώσεις, αλλά και τη ζωντανή παράδοση, που σχηματίζεται κάθε μέρα με τους αγρότες και γενικά με όλη την κοινότητα. Βλ. K. BRIGGS 1969: 1159-1160 και R. DORSON 1972A. Ο Αμερικανός λαογράφος William Bascom (1912-1981) ωστόσο υποστηρίζει πως η Folklore περιλαμβάνει μύθους, παραμύθια, παροιμίες, ανιγμάτα, τραγούδια, αλλ' όχι λαϊκή τέχνη, λαϊκούς χορούς, μουσική, ενδυμασία, ιατρική, έθιμα ή δοξασίες. Όλα αυτά τα θεωρεί ενδιάφεροντα τμήματα του πολιτισμού, τα οποία πρέπει να είναι μέρος κάθε ολοκληρωμένης Εθνογραφίας. Βλ. W. BASCOM 1965: 28.

4. Έτσι έχουμε στη Γαλλία τον όρο le Folklore, στη Γερμανία die Folklore, στην Ολλανδία Folklore, στην Ισπανία el Folklore, στην Ιταλία il Folklore, στη Σοβιετική Ένωση ФОΛКЛОР, στη Βουλγαρία ФОΛКЛОР και στις Η.Π.Α. Folklore. Βλ. και Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ 1969-70: 1, σημ. 1.

5. Πρβλ. R. DORSON 1976: 35 και K. THOMPSON 1980: 251.

6. Το βιβλίο του Brand ήταν αναθεώρηση μιας προηγούμενης εργασίας του Henry Bourne (1696-1733) με τίτλο «Antiquitat:s Vulgares; or the Antiquities of the Common People», που δημοσιεύτηκε το 1725. Βλ. A. DUNDES 1965: 6, σημ. 1.

7. A. DUNDES 1965: 6, σημ. 1.

Οποιοσδήποτε έχει γνωρίσει τους τρόπους συμπεριφοράς, έθιμα, κανόνες ζωής, προλήψεις, μπαλάντες, παροιμίες κ.λπ. των παλαιών καιρών, πρέπει να έχει φθάσει σε δύο συμπεράσματα: — πρώτο, πόσο μεγάλο μέρος από το αξιοπερίεργο και ενδιαφέρον αυτών των θεμάτων είναι τώρα εντελώς χαμένο — δεύτερο, πόσο πολύ θα μπορεί να διασωθεί από μίαν έγκαιρη προσπάθεια. Εκείνο το οποίο ο Hope προσπάθησε να κάνει με το βιβλίο του «*Everyday Book*» κ.λπ., το *Athenaeum*, με την πολύ πλατειά κυκλοφορία του, ίσως κατορθώσει να το επιτύχει δέκα φορές πιο αποτελεσματικά — δηλαδή να συλλέξει τον απεριορίστο αριθμό μικρών γεγονότων, διαφωτιστικών για το θέμα που έχω αναφέρει, τα οποία είναι διασκορπισμένα στις αναμνήσεις των χιλιάδων αναγνωστών του, και να τα διατηρήσει στις σελίδες του μέχρι που κάποιος Ιάκωβος Grimm θα εμφανιστεί στον ορίζοντα, ο οποίος θα προσφέρει στη Μυθολογία των Βρετανικών νησιών την καλή υπηρεσία που πρόσφερε ο διακεκριμένος συλλογέας και φιλόλογος για τη Μυθολογία της Γερμανίας. Ο αιώνας μας δεν νομίζω ότι έχει παρουσιάσει άλλο πιο αξιόλογο βιβλίο από τη δεύτερη έκδοση της «*Deutsche Mythologie*», αν και ο σοφός συγγραφέας του εξομολογείται ότι είναι ατελής. Και τί είναι αυτό;— ένας όγκος λεπτομερών γεγονότων, πολλά από τα οποία, όταν θεωρηθούν μεμονωμένα, φαίνονται επουσιώδη και ασήμαντα, — αλλά, όταν θεωρηθούν σε σχέση με το σύστημα, μέσα στο οποίο ο δημιουργός τους τα έχει οργανώσει, αποκτούν μίαν αξία που εκείνος, που πρώτος τα κατέγραψε, ποτέ δεν διανοήθηκε να τους αποδώσει.

Πόσα τέτοια γεγονότα δεν θα φέρει στη μνήμη μια λέξη δική σας, από τον βορρά και από τον νότο — από τον John ο Groat's στο Land's End! Πόσοι αναγνώστες δεν θα χαιρόνταν να σας δείξουν την ευγνωμοσύνη τους για τα νέα πράγματα, που εσείς, από βδομάδα σε βδομάδα, τους μεταδίδετε με το να σας διαβιβάζουν κάποια πληροφορία από τους παλιούς καιρούς — κάποια ανάμνηση ενός παραμελημένου τώρα εθίμου — κάποιον μύθο που πάει να σβήσει, κάποια τοπική παράδοση ή σωζόμενα αποσπάσματα από μπαλάντες!

Τέτοιες πνευματικές επικοινωνίες δεν θα πρόσφεραν υπηρεσία μόνο στον Άγγλο αρχαιολόγο. Ο δεσμός μεταξύ του αγγλικού Folklore (θυμηθείτε ότι διεκδικώ την τιμή της εισαγωγής του όρου Folklore, όπως κάνει ο Disraeli εισάγοντας τον όρο Fatherland [= πατρική γη] στη Λογοτεχνία αυτής της χώρας) και της Γερμανίας είναι τόσο στενός, που τέτοιες πνευματικές επικοινωνίες ίσως εξυπηρετήσουν τον εμπλουτισμό κάποιας μελλοντικής έκδοσης της Μυθολογίας του Grimm.

Επιτρέψατέ μου να σας δώσω ένα παράδειγμα αυτού του δεσμού.—Σ' ένα από τα κεφάλαια ο Grimm πραγματεύεται πλήρως τον ρόλο που ο κούρκος παίζει στη Λαϊκή Μυθολογία — δηλαδή του προφητικού χαρακτήρα με τον οποίο έχει επενδυθεί από τη φωνή των ανθρώπων και δίνει πολλά παραδείγματα της συνήθειας να προμαντεύει κανείς ανάλογα με το πόσες φορές ακού-

εται το τραγούδι του κούκκου. Επίσης σημειώνει μια λαϊκή αντίληψη, «ότι ο κούκκος ποτέ δεν τραγουδάει πριν φάει τρεις φορές κεράσια μέχρι κορεσμού». Λοιπόν τώρα τελευταία έχω πληροφορηθεί για ένα έθιμο, το οποίο προηγουμένως εξακολουθούσε να επικρατεί μεταξύ των παιδιών στο *Yorkshire*, που δια φωτίζει τον δεσμό μεταξύ του κούκκου και του κερασιού, — κι αυτό επίσης αποδιδόταν στα προφητικά τους χαρακτηριστικά. Ένας φίλος μου έχει πει ότι παιδιά στο *Yorkshire* συνήθιζαν παλαιότερα (και ίσως ακόμη και τώρα) να τραγουδούν γύρω από μια κερασιά την ακόλουθη επωδή: —

Κούκκε, κερασιά,
Κατέβα και πες μου,
Πόσα χρόνια έχω να ζήσω.

Κάθε παιδί κατόπι τράνταζε το δέντρο, και ανάλογα με το πόσα κεράσια έπεφταν, δηλώνονταν τα χρόνια που επρόκειτο να ζήσει.

Το παιδικό τραγούδι, που παρέθεσα παραπάνω, είναι, ξέρω καλά, πασίγνωστο. Αλλ' ο τρόπος με τον οποίο εφαρμοζόταν δεν έχει καταγραφεί από τους *Hone*, *Brand* ή τον *Ellis*: και είναι ένα απ' εκείνα τα περιστατικά, τα οποία, παρόλο που είναι επουσιώδη αυτά καθεαυτά, αποκτούν σπουδαιότητα, όταν σχηματίζουν κρίκους σε μια μεγάλη αλυσίδα — ένα απ' εκείνα τα περιστατικά, τα οποία δύο λέξεις δημοσιευμένες στο *Athenaeum* θα συντελέσουν στο να συγκεντρωθούν σε αφθονία για τη χρησιμοποίηση από μελλοντικούς ερευνητές σ' εκείνον τον ενδιαφέροντα κλάδο των φιλολογικών αρχαιοτήτων, — δηλαδή του *Folklore* μας.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ

Θέλω ειλικρινά να σας πω ότι για πολύ καιρό έχω σκεφθεί μian εργασία πάνω στο *Folklore* μας (κάτω από αυτόν τον τίτλο, προσέξατε κύριοι *A*, *B* και *C* και μη προσπαθείτε να με αντιγράψετε) και προσωπικά ενδιαφέρομαι για την επιτυχία αυτού του πειράματος, το οποίο σας παροτρύνω, έστω και ατελώς, σ' αυτό το γράμμα να αναλάβετε»¹.

Μερικά χρόνια αργότερα, το 1858, στη Γερμανία ο δημοσιολόγος και καθηγητής *Wilhelm Heinrich Riehl* (1823-1897) διατυπώνει για πρώτη φορά στη χώρα του τον όρο *Volkskunde*² (= Λαογνωσία) και, με τις λαογραφικές μελέτες του, γίνεται ο θεμελιωτής της γερμανικής επιστημονικής λαογραφίας. Ο όρος αναφέρεται στη γνωστή διάλεξή του «*Die Volkskunde als Wissens-*

1. Το ιστορικό αυτό γράμμα δημοσιεύεται, απ' όσο ξέρω, για πρώτη φορά εδώ σε δική μου μετάφραση, για να μπορέσει ο Έλληνας αναγνώστης να καταλάβει καλύτερα την πρώτη ατμόσφαιρα της δημιουργίας του διεθνούς όρου της λαογραφικής επιστήμης. Το γράμμα αναδημοσιεύτηκε σε πολλά ξενόγλωσσα βιβλία. Βλ. πρόσχειρα *A. DUNDES* 1965: 4-6 (απ' όπου και η μετάφραση) και *P. CARVALHO — NETO* 1971: 129-131.

2. Πρβλ. *N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ* 1909B: 426-427.

chaft» (= Η Λαογραφία ως επιστήμη)¹ και αποδίδει τον αγγλικό Folklore. Ο γερμανικός όρος διαδόθηκε κατόπιν στην Ολλανδία και Αυστρία.

Στην Ιταλία, εκτός από τον όρο Folklore², είναι σε ευρεία χρήση και ο ιταλικός Tradizioni Popolari³ (=Λαϊκές παραδόσεις). Ιταλικοί είναι επίσης οι όροι (με ελληνικά δάνεια) Demotica, Demopedia και Demologia⁴ (=Δημοτικά, Δημοπαιδεία, Δημολογία), οι οποίοι όμως δεν υιοθετήθηκαν από την επιστημονική έρευνα.

Στη Γαλλία η έννοια Arts et traditions populaires⁵ (=Λαϊκές τέχνες και παραδόσεις) χρησιμοποιήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ως όρος όμως δεν έχει την απαραίτητη ευρύτητα⁶, για να μπορέσει να περιλάβει όλες τις εκδηλώσεις της λαϊκής ζωής. Γι' αυτό έγινε αποδεκτός στη Γαλλία και ο όρος Folklore, όπως επίσης και οι όροι Ethnographie και Ethnologie⁷, οι οποίοι ωστόσο έχουν άλλα ερευνητικά αντικείμενα⁸. Από τον όρο Arts et traditions populaires πλάστηκε στη Γαλλία και η λέξη traditionnisme, η οποία, κατά τον Γάλλο λαογράφο Gaidoz⁹, είναι άριστη και συγκεχυμένη, γιατί σημαίνει δύο διαφορετικά πράγματα: 1) την αγάπη της παράδοσης και την έφεση για τη διατήρησή της και 2) τη μελέτη της παράδοσης, που δεν είναι το ίδιο πράγμα· γιατί όποιος αγαπάει την παράδοση, μπορεί να μη τη μελετάει και όποιος τη μελετάει μπορεί να μη την αγαπάει¹⁰.

Στις χώρες της Ιβηρικής Χερσονήσου, Ισπανία και Πορτογαλία, η επιστήμη της Λαογραφίας ονομάζεται Ethnographia¹¹ (=Εθνογραφία). Στην Ισπανία υπάρχει επίσης ο όρος Demosophy (=Δημοσοφία), που πρότεινε ο Julio Cejadory Frauca, χωρίς όμως να έχει ευρεία διάδοση¹².

1. W. RIEHL 1873⁴: 205-229· πρβλ. Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1971: 3.

2. Βλ. π.χ. G. COCCHIARA 1971 και G. BRONZINI 1980: 29 κ.ε., 209 κ.ε., 221 κ.ε.

3. Βλ. και Σ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ 1965²: 5 και Γ. ΜΕΓΑΣ 1967: 40.

4. Βλ. P. CARVALHO — NETO 1971:132.

5. Γ. ΜΕΓΑΣ 1967:39.

6. Πρβλ. Σ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ 1965²: 5.

7. Γ. ΜΕΓΑΣ 1967: 39.

8. Η Εθνογραφία (Ethnographie, Ethnography) ασχολείται με τη λεπτομερή περιγραφή των πολιτισμικών εκδηλώσεων των πρωτόγονων ή φυσικών (κατ' αντιδιαστολή προς τους ιστορικούς) λαών και η Εθνολογία (Ethnologie, Ethnology), ερμηνευτική και συγκριτική επιστήμη, έχει ως αντικείμενό της τη θεωρητική και συγκριτική μελέτη των πολιτισμικών στοιχείων των πρωτόγονων κοινωνιών. Βλ. και J. BEATTIE 1982¹¹: 18-19· πρβλ. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1968:6-7 και Κ. ΚΑΚΟΥΡΗ 1983: 56.

9. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1909Α: 5.

10. Για παραπέρα εκικεντρικές προτάσεις των Γάλλων βλ. P. SEBILLOT 1913:5 και P. SAINTYVES 1936: 36· πρβλ. Ε. ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ 1959: 28-29.

11. Γ. ΜΕΓΑΣ 1967: 40 και Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1968: 7-8.

12. P. CARVALHO — NETO 1971: 132.

Η λαογραφική ορολογία στις σκανδιναβικές χώρες ποικίλλει. Στη Δανία και Σουηδία γνωστός είναι ο όρος *Folkeminder*¹ (= Αναμνήσεις του λαού). Στη Σουηδία υπάρχουν ακόμη οι έννοιες *Folkminnesforskning*² (= Μελέτη της λαϊκής ζωής) και *Folklivsforskning*, που περιλαμβάνει ολόκληρο το πεδίο του λαϊκού πολιτισμού³. Στη Φινλανδία και Νορβηγία χρησιμοποιείται ο όρος *Folklore*· στη Φινλανδία χρησιμοποιούν επίσης τη λέξη *Kansanrunoudenutkimus*⁴ για την έρευνα της λαϊκής ζωής.

Το 1937 ο γνωστός Σουηδός λαογράφος Sigurd Erixon (+1968) ιδρύει το περιοδικό *Folk - Liv*⁵ (= Λαϊκή Ζωή) και γράφει σ' αυτό το άρθρο «Regional European Ethnology»⁶ (= Περιφερειακή ευρωπαϊκή εθνολογία), που έμελλε να συντελέσει πολύ στη σύγχυση της λαογραφικής ορολογίας. Στο άρθρο αυτό μετονομάζει τη Λαογραφία σε Εθνολογία, γιατί δεν πιστεύει πως η Εθνολογία μπορεί να έχει αποκλειστικό αντικείμενό της τη μελέτη των πρωτόγονων λαών. Βασική θέση του: η έρευνα των εθνικών πολιτισμών της Ευρώπης ήταν αναπόσπαστο τμήμα μιας αδιαίρετης και οικουμενικής Εθνολογίας⁷.

Στις σοσιαλιστικές χώρες της Ευρώπης η ορολογία κυμαίνεται μεταξύ του *Folklore* και της *Etnografia*⁸. Στη Βουλγαρία ο καθιερωμένος όρος είναι *ΦΟΑΚΛΟΡ* (υπάρχει και ομώνυμο περιοδικό), στη Γιουγκοσλαβία *Folklore* και *Ethnographia*⁹, ενώ στη Ρουμανία από το 1922 συνεκφέρουν *Etnografie si Folclor* (= Εθνογραφία και Λαογραφία) με την ειδική διάκριση ανάμεσα στο εθιμικό τεχνολογικό μέρος (Εθνογραφία) και στο φιλολογικό (Λαογραφία)¹⁰ αντίστοιχα¹¹. Στην Ουγγαρία έχουμε τον όρο *Ethnographia* (και ομώνυμο περιοδικό από το 1889) για τη δήλωση της επιστήμης του λαϊκού πολιτισμού¹². Στη Σοβιετική Ένωση, εκτός από το *ΦΟΑΚβΛΟΡ*, υπάρχει και ο όρος *Ethno-*

1. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1909Α: 5· Σ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ 1965²: 5· R. DORSON 1976: 39.

2. Ε. ΚΩΝΓΑΣ — ΜΑΡΑΝΔΑ 1963: 70, 80.

3. Ε. ΚΩΝΓΑΣ — ΜΑΡΑΝΔΑ 1963: 81.

4. Ε. ΚΩΝΓΑΣ — ΜΑΡΑΝΔΑ 1963: 70.

5. Πρβλ. Τ. OWEN 1981: 5.

6. S. ERIXON 1937: 89-107.

7. Αναλυτικά τις θέσεις και ιδέες του Erixon για την επιστήμη της Λαογραφίας βλ. στον Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗ 1981: 18-21.

8. Πρβλ. Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ 1972: 2.

9. Γ. ΜΕΓΑΣ 1967: 40.

10. Πρβλ. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1968: 7.

11. Το 1956 το Λαογραφικό Ινστιτούτο Βουκουρεστίου εξέδωσε το περιοδικό «Revista de Folclor», το οποίο, από το 1964, μετονομάστηκε σε «Revista de etnografie si folclor». Βλ. Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΔΗΣ 1977: 13. Η μετονομασία αυτή, παρά τη σημασιολογική διαφορά που αναφέρθηκε παραπάνω, συντείνει επίσης στη σύγχυση της ορολογίας.

12. Γ. ΜΕΓΑΣ 1967: 40· Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1968: 7· πρβλ. και G. ORTUTAY 1972: 19, 26, 27 κ.α.

grafia με πλατεία διάδοση και ομώνυμο περιοδικό¹.

Η ορολογία στις χώρες της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής, παρά την κυριαρχία και εδώ του Folklore, παρουσιάζει κάποιες ιδιαιτερότητες. Έτσι στη Βενεζουέλα συναντούμε, για πρώτη φορά, τον όρο Folklorology², ενώ στην Αργεντινή και Βραζιλία έχουμε τον γνωστό Ethnographia³. Στη Βραζιλία επίσης ορισμένοι εθνικοί συγγραφείς υιοθετούν τον όρο Populario⁴.

Οι διάφοροι μελετητές της Λαογραφίας θέλησαν κατά καιρούς να βρουν τους καταλληλότερους όρους για την απόδοση του περιεχομένου της νέας επιστήμης. Έτσι επισήμαναν συγγενικές λέξεις από την ελληνική και λατινική γλώσσα και έδωσαν τις ορολογίες Traditionologie, Populologie, Populographie, Populosophie, όλες προσαρμοσμένες στο γαλλικό τυπικό, οι οποίες όμως δεν είχαν καμιά επιτυχία⁵.

Ευστοχότερη λέξη, που σημαίνει την παράδοση και ευρύτερα τη λαογραφική επιστήμη, είναι η Tradition. Σήμερα χρησιμοποιείται και ως όρος από πολλούς επιστήμονες. Folklore είναι η επιστήμη της Tradition, δήλωσε κάποτε ο Άγγλος λαογράφος Edwin S. Hartland⁶. Προσθέτοντας και τη λέξη Oral, έχουμε τον όρο Oral Tradition που σημαίνει ειδικά προφορική λογοτεχνία της παράδοσης⁷. Έτσι αποδεσμεύεται και η λέξη Folklore από την αρχική της σημασία (λαϊκή λογοτεχνία και έθιμα) και αποκτά ευρύτερο περιεχόμενο. Από το Tradition αναπτύχθηκε και ο όρος Traditionism⁸, που όμως δεν πέτυχε διεθνή αναγνώριση.

Σε ευρεία χρήση, κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, είναι οι έννοιες Oral Culture (=Προφορικός πολιτισμός), Traditional Culture (=Παραδοσιακός πολιτισμός) και Unofficial Culture⁹ (=Ανεπίσημος πολιτισμός), που δίνουν μια λεκτική ποικιλία για το ίδιο αντικείμενο μελέτης.

Τα τελευταία χρόνια ο όρος Folk Life (= Λαϊκή ζωή), άρχισε να κάνει την εμφάνισή του στους λαογραφικούς κύκλους της Αγγλίας και των Η. Π.Α. κυρίως και να ανταγωνίζεται με επιτυχία τον καθιερωμένο Folklore¹⁰. Το περιεχόμενο της Folklife, κατά τους εισηγητές της, έχει πλατύτερη διάταξη

1. S. & E. DUNN 1977· πρβλ. E. GELLNER 1980: 257 κ.ε.

2. J. GUERRERO 1951: 99· πρβλ. P. CARVALHO — NETO 1971: 133.

3. Πρβλ. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1968: 7-8.

4. P. CARVALHO — NETO 1971: 133.

5. E. MAZAPAKΗΣ 1959: 28.

6. P. CARVALHO — NETO 1971: 133.

7. Βλ. το βιβλίο των P. MARANDA & E. KÖNGAS — MARANDA 1971 για σχετική ενημέρωση.

8. P. CARVALHO — NETO 1971: 133.

9. R. DORSON 1976: 46.

10. Πρβλ. R. DORSON 1972A: 2.

από εκείνη του Folklore¹, που περιλάμβανε τα έθιμα και την προφορική λογοτεχνία: είναι όλος ο παραδοσιακός πολιτισμός μαζί με τη λαϊκή λογοτεχνία· η Folklife είναι στενά συνδεδεμένη με τη λαϊκή βιοτεχνία και τέχνη, τα επαγγέλματα και με μουσειακές δραστηριότητες και ιδιαιτερότητες².

Πάντως οι οπαδοί του Folklore υποστηρίζουν ότι και ο δικός τους όρος περιλαμβάνει τα ίδια αντικείμενα³.

Ο όρος Folk Life είναι πολύ παλιός. Εμφανίστηκε για πρώτη φορά στον ακαδημαϊκό χώρο στις αρχές του 20. αι. ως η ονομασία μιας θέσης Λέκτορα στο Πανεπιστήμιο της Ουψάλα, στη Σουηδία (Folklin στα σουηδικά)⁴ το 1909⁵. Δέκα χρόνια μετά, το 1919, ιδρύθηκε στο Πανεπιστήμιο της Στοκχόλμης και σχετική έδρα Συγκριτικών Σπουδών και Λαϊκής ζωής⁶. Αργότερα στο Πανεπιστήμιο της Κοπεγχάγης οργανώνεται και λειτουργεί Institute for European Folklife Studies⁷.

Από τις σκανδιναβικές χώρες ο όρος, προσαρμοσμένος στο τυπικό της αγγλικής γλώσσας, περνάει στη Μεγ. Βρετανία και στις Η.Π.Α. Συγκεκριμένα στο Leeds της Αγγλίας ιδρύεται το 1963 η Society for Folklife Studies (= Εταιρεία για τις σπουδές της λαϊκής ζωής) και αρχίζει η κυκλοφορία του περιοδικού της «Folk Life»⁸. Παράλληλα στο Πανεπιστήμιο του Leeds λειτουργεί και Institute for Dialect and Folk Life Studies⁹. Στις Ηνωμένες Πολιτείες από τη δεκαετία του 1970 έχουμε μια χαρακτηριστική στροφή επίσης στις Folklife Studies. Εκδίδεται ένας αριθμός σχετικών βιβλίων¹⁰, οργανώνεται σειρά δημοσιευμάτων από το Πανεπιστήμιο της Πενσυλβανίας (Publications in Folklore and Folklife και ιδρύεται επίσης American Folklife Center στην Washington¹¹.

1. R. DORSON 1972B: 18.

2. R. DORSON 1972A: 2· A. FENTON 1973: 7.

3. R. DORSON 1972A: 2.

4. Με το ίδιο όνομα ο Σουηδός λαογράφος S. Erixon ιδρύει το 1937 επιστημονικό περιοδικό.

5. A. FENTON 1973: 7.

6. A. FENTON 1973: 7.

7. Για τα θέματα της Folk Life υπάρχει στις σκανδιναβικές χώρες μεγάλη σειρά δημοσιευμάτων, όπως φαίνεται στον βιβλιογραφικό κατάλογο του καθηγητή του Πανεπιστημίου της Κοπεγχάγης Axel Steensberg. Από τη σειρά αυτή ένα μικρό μέρος είναι δημοσιευμένο στην αγγλική γλώσσα. Βλ. A. FENTON 1973: 7. Από την αξιόλογη αγγλική βιβλιογραφία σημειώνω: J. JENKINS 1960: 250-271· J. HIGGS 1963· A. FENTON 1967: 5-21 και J. JENKINS 1969.

8. R. DORSON 1972A: 3.

9. Πρβλ. A. FENTON 1973: 7. Το 1982 το Ινστιτούτο αυτό ανέστειλε τη λειτουργία του, επειδή η βρετανική κυβέρνηση σταμάτησε την οικονομική επιχορήγησή του.

10. Βλ. H. GLASSIE 1969· R. DORSON 1972A· πρβλ. A. FENTON 1973: 8.

11. Πρβλ. NEWSLETTER (ενημερωτική έκδοση του Nordic Institute of Folklore — Φινλανδία), τόμ. 11, τεύχ. 2-3 (1983), σ. 17.

Στις δεκαετίες του 1960 και 1970 παρατηρείται εξάλλου μια εντυπωσιακή ανάπτυξη των αγροτικών σπουδών (Peasant Studies) ως νέων διεθνικών επιστημονικών κλάδων στην Αγγλία και στις Η.Π.Α.¹ Άγγλοι και Αμερικανοί ανθρωπολόγοι, αγροτοκοινωνιολόγοι και λαογράφοι κατευθύνουν τις επιστημονικές τους αναζητήσεις στην έρευνα και μελέτη της αγροτικής ζωής². Αποτέλεσμα αυτού είναι η παρουσία των νέων επιστημονικών όρων Peasants³ (=Αγρότες, χωρικοί), Peasantry³ (=Αγροτιά, Αγροτική τάξη), Peasant Culture (=Αγροτικός πολιτισμός), Peasant Society⁴ (=Αγροτική κοινωνία) κ.λπ. Εκδίδονται και τα σχετικά περιοδικά, τα οποία φιλοξενούν μελέτηματα αγροτικής κοινωνιολογίας και λαογραφίας. Το 1972 κυκλοφορούν στις Ηνωμένες Πολιτείες τα περιοδικά «Peasant Studies», «Peasant Studies Newsletter» και το 1973 στην Αγγλία ακολουθεί το «Journal of Peasant Studies». Τα περιοδικά αυτά ασχολούνται κατεξοχήν με τα θεωρητικά προβλήματα της μελέτης των αγροτών, καθώς επίσης και την έρευνα παλαιότερων και σύγχρονων αγροτικών κοινωνιών σ' όλο τον κόσμο.

Τα τελευταία χρόνια ιδρύθηκε στο Llangollen της Ουαλλίας το Ευρωπαϊκό Κέντρο Λαογραφικών Σπουδών (European Folk Studies Centre), που έχει σκοπό να συγκεντρώσει, να ταξινομήσει, να μελετήσει και να διαδώσει την ευρωπαϊκή παραδοσιακή κληρονομιά⁵. Το Κέντρο για τις λαογραφικές έρευνές του χρησιμοποιεί τους όρους Folk Studies⁶ (= Λαϊκές σπουδές) και Folk Life Studies⁷ (= Σπουδές της λαϊκής ζωής) με την ευρεία έννοιά τους: λαϊκή λογοτεχνία, έθιμα, υλικός πολιτισμός⁸.

* * *

Όπως ήδη αναφέρθηκε στην αρχή, πρώτος ο Ν. Γ. Πολίτης εισήγαγε τον όρο «Λαογραφία» στη χώρα μας το 1884⁹ και το 1909 τον καθιέρωσε στο

1. Το ενδιαφέρον των ερευνών στους αγροτικούς πολιτισμούς (Peasant Cultures) χρονολογείται τουλάχιστον από την εποχή που ο Αμερικανός ανθρωπολόγος Robert Redfield πραγματοποίησε σχετική επιτόπια έρευνα στο Μεξικό. Βλ. R. REDFIELD 1947: 293-308· R. REDFIELD 1956· πρβλ. T. OWEN 1981: 6.

2. Βλ. σχετικά τις μελέτες: E. WOLF 1966· J. POTTER κ.α. 1967· O. LÖFGREN 1976: 100-115 και T. SHANIN 1979⁵. Για τις πρόσφατες συζητήσεις στα θέματα των αγροτικών κοινωνιών βλ. J. POWELL 1972: 94-99· M. MOORE 1972: 156-158 και W. SCHENDEL 1976: 16-17.

3. Για μια αναλυτικότερη διερεύνηση των όρων αυτών βλ. S. BRONNER 1981: 66-69. Στη Γαλλία υπάρχει ο όρος Ethnologie rurale (=αγροτική εθνολογία), που είναι η μελέτη των αγροτικών κοινοτήτων μέσα στις κοινωνίες βιομηχανικού τύπου.

4. Πρβλ. A. FENTON 1973: 8.

5. Βλ. το ενημερωτικό τεύχος «European Research Centre for Folk Studies», [1982], σ. [7].

6. Ενημερωτικό τεύχος, ό.π., σσ. [1, 7].

7. Ό.π., σσ. [5, 7].

8. Ό.π., σ. [4].

9. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1884: 750.

προγραμματικό άρθρο του¹ για την έννοια και το περιεχόμενο της λαογραφικής επιστήμης. Η διαφορετική σημασία της λέξης 'λαογραφία' κατά τα τελευταία χρόνια της αλεξανδρινής περιόδου² δεν εμπόδισε τον Πολίτη να τη θεωρήσει κατάλληλη για την ονομασία της νέας επιστήμης, που έχει ως θέμα της την έρευνα και μελέτη του λαού³. Έκτοτε ο όρος παρέμεινε και, σε συνδυασμό με τη χρήση του από το πανεπιστημιακό βήμα και τη βαρύνουσα γνώμη του Πολίτη, έγινε αποδεκτός από όλους⁴.

Ο επιτυχής όρος «Λαογραφία» αντικατέστησε στην Ελλάδα τον προηγούμενο «Νεοελληνική Εθιμογραφία και Μυθολογία», που ο Πολίτης επίσης είχε σημειώσει σε βιβλιογραφική εργασία του το 1883⁵.

Το 1889 ο Δημ. Γρ. Καμπούρογλου, γράφοντας για τη ζωή του αθηναϊκού λαού, ονομάζει το λαογραφικό υλικό «*έθνογραφική ύλη*»⁶, «*έθνογραφικά*»⁷ και δημοσιεύει σχετικά κείμενα και έθιμα⁸.

Το 1936 ο φιλόλογος και λαογράφος Κώστας Μαρίνης, μαθητής του Πολίτη, εκδίδει το πρώτο (και μοναδικό) τεύχος του περιοδικού «*Ελληνική Λαολογία*», όπου ο ίδιος δημοσιεύει λαογραφικές εργασίες του. Στο τεύχος αυτό, όπως δείχνει και ο τίτλος του, χρησιμοποιεί τον όρο «*Λαολογία*» (προφανώς κατά το συγγενικό *Εθνολογία*) και γράφει οδηγίες για τη συλλογή του «*λαολογικού*» υλικού⁹.

Από τότε χρησιμοποιεί στις εργασίες του τον όρο αυτό και κυρίως στα άρθρα που γράφει στην εφημερίδα «*Πρωία*»¹⁰. Σε μεταγενέστερα λαογραφικά κείμενά του στο περιοδικό «*Ἡλιος*» (1939)¹¹ φαίνεται καθαρά η προτίμησή

1. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1909Α: 3-18.

2. Βλ. παραπάνω, σ. 261, σημ. 2.

3. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1909Α: 4. Ο ίδιος, για να ενισχύσει τον καινούριον όρο, προσθέτει εδώ ότι εισήχθησαν «ἤδη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ παρελήφθησαν καὶ παρ' ἡμῖν ὅμοιαι λέξεις, ἐκ συνωνύμων τῆς λέξεως λαὸς καὶ τοῦ γράφω συνθετιμέναι, πρὸς δῆλωσιν ἐπιστημῶν, οὐχὶ παντελῶς ἀσχετῶν πρὸς τὴν λαογραφίαν, οἷον δημογραφία, ἐθνογραφία».

4. Βλ. Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕΣΤΟΡΟΣ [1978]: 152.

5. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1883: 180· πρβλ. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1968: 3 και Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕΣΤΟΡΟΣ [1978]: 152.

Ο Πολίτης επίσης έγραψε σχετική εργασία για τη ζωή των Νεοελλήνων, που τιτλοφόρησε «*Νεοελληνική Μυθολογία*» (1871+1874).

6. Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ 1889: 193.

7. Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ 1889: 197.

8. Την «*έθνογραφική ύλη*» διαιρεί σε τρεις κατηγορίες: 1) Βιολογική (έθιμα, προλήψεις, δεισιδαιμονίες, μυθολογικές δοξασίες, παραδόσεις), 2) Φιλολογική (τραγούδια, επαιδές, παραμύθια, ανιγμάτα, παροιμίες και παροιμιώδεις εκφράσεις, ευχές και κατάρες) και 3) Γλωσσική (διάφορες λέξεις και φράσεις). Βλ. Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ 1889: 197.

9. Κ. ΜΑΡΙΝΗΣ 1936Α: 7-26.

10. Κ. ΜΑΡΙΝΗΣ 1936Β: 2· Κ. ΜΑΡΙΝΗΣ 1937Α: 3· Κ. ΜΑΡΙΝΗΣ 1937Β: 1,3.

11. Και στο τελευταίο βιβλίο του (Κ. ΜΑΡΙΝΗΣ [1958]) σημειώνει σε οπισθόφυλλο τον όρο «*λαολογικό υλικό*».

του και η επιμονή του στην ονομασία «Λαολογία», παρότι δέχεται την επικράτηση του όρου «Λαογραφία»¹.

Το 1950 ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος σε άρθρο του στη «Νέα Εστία» προτείνει να ονομάζουμε τη Λαογραφία και «Εθνογραφία» όρο που τον επιβάλλει («το ολοένα πλατύτερο περιεχόμενο της Λαογραφίας»². Κατά τον Λουκάτο η Ελληνική Λαογραφία μπορεί να λέγεται συχνά και Εθνογραφία «ιδιαίτερα όταν θα μελετά το βίο και τον πολιτισμό του λαού σαν εκδήλωση γενικότερων ελληνικών συνθηκών, που θα τις εξετάζει κι αυτές ιστορικά, γεωγραφικά, οικονομικά και ψυχολογικά»³.

Ο ίδιος ερευνητής, στο εναρκτήριο πανεπιστημιακό μάθημά του στη Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων το 1968, επανέρχεται στον όρο «Εθνογραφία» υποστηρίζοντας ότι μπορούμε να συνεκφέρουμε και τους δύο όρους μαζί «Λαογραφία — Εθνογραφία»⁴ για μια πληρέστερη ερευνητική ατμόσφαιρα και «να μιλούμε για μια «Ελληνική Λαογραφία και Εθνογραφία» ή για μια «Εθνογραφία Ελληνική» ισοδύναμη προς την εξελιγμένη Λαογραφία μας»⁵.

* *

Από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω διαπιστώνουμε πως δεν υπάρχει ομοφωνία διεθνώς για την καθιέρωση ενός γενικά αποδεκτού όρου για την ονομασία της Λαογραφίας.

Ο αγγλοσαξονικός Folklore, παρότι παρουσίασε μια χαρακτηριστική ευλυγισία στα παράγωγα (folklorist, folklorism, folklorically, folklorize κ.λπ.)

1. K. MAPINHΣ 1939A: 27, 95· K. MAPINHΣ 1939B: 279, 318· K. MAPINHΣ 1939Γ: 448· K. MAPINHΣ 1939Δ: 801.

2. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1950: 1377.

3. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1950: 1379.

4. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1968: 17. Συμπληρωματικά προς το δημοσίευμα αυτό βλ. και Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1983: 7.

Το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα (έδρα Ναύπλιο) εξέδωσε το 1978 περιοδικό σύγγραμμα με τίτλο «Εθνογραφικά». Ο 1. τόμος περιέχει άρθρα που κινούνται περισσότερο σε θέματα μεθοδολογίας και προβληματικής της σπουδής του νεοελληνικού λαϊκού πολιτισμού και της συναφούς μουσειολογικής πρακτικής. Οι δύο επόμενοι (2/1979-80 και 3/1981-82) περιλαμβάνουν εργασίες που εξετάζουν κυρίως θέματα εθμικής λαογραφίας και παραδοσιακού 'υλικού βίου'. Ο τίτλος του περιοδικού μπορεί να θεωρηθεί και ως ένα είδος όρου — συνέχεια της πρότασης του Λουκάτου στα πρόσφατα χρόνια.

Τελευταία ο φιλόλογος Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ σε άρθρο του (1983: 567-568) προτείνει τη μετονομασία της Λαογραφίας σε Λαογνωσία (μετάφραση του Folklore), επανερχόμενος έτσι στις παλαιότερες ορολογίες που γρήγορα ξεχάστηκαν. Πρβλ. Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕΣΤΟΡΟΣ [1978]: 152.

Ας σημειωθεί εδώ ότι πολλοί Έλληνες ερασιτέχνες λαογράφοι χρησιμοποιούν σε βιβλία τους — συλλογές λαογραφικού υλικού (κυρίως με παροιμίες, γνωμικά, λαϊκά αποφθέγματα κ.α.) και τον όρο «Λαοσοφία». Βλ. για παράδειγμα Λ. ΜΑΛΑΜΑΣ 1973 και Λ. ΜΑΛΑΜΑΣ 1981.

5. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1968: 17.

και αρχικά υιοθετήθηκε από τους επιστήμονες πολλών χωρών, σήμερα δεν έχει τόση διάδοση, ενώ παράλληλα επικρίθηκε από ορισμένους ερευνητές¹.

Από την άλλη πλευρά και οι όροι Ethnography, Ethnographie, Ethnology, Ethnologie κ.λπ., που δηλώνουν σε ορισμένες χώρες το περιεχόμενο και έργο της Λαογραφίας, δεν είναι καθόλου επιτυχείς. Αυτοί, όπως ήδη σημειώθηκε², σημαίνουν άλλα επιστημονικά πεδία, έστω και συγγενικά με τη Λαογραφία.

Ειδικά για τον όρο («Εθνολογία»), ο οποίος από το 1937 προτάθηκε από τον Ερίκσον³ και μεταπολεμικά υποστηρίχθηκε και από άλλους επιστήμονες, ο Μ. Γ. Μερακλής επισημαίνει πως δεν πρέπει να γίνει αποδεκτή τέτοια πρόταση⁴, γιατί υπάρχουν κοινωνικές τάξεις και στρώματα, που δεν διακρίνονται μόνο για τα κοινά τους γνωρίσματα στα πλαίσια ενός έθνους, αλλά και για τις διαφορές τους, οι οποίες συχνά έχουν ως αποτέλεσμα έντονες αντιθέσεις⁵. Οι αντιθέσεις αυτές μπορούν να καλυφθούν εννοιολογικά και ιστορικά μόνο με τη λέξη «λαός», γιατί ο όρος «έθνος» είναι μια συναισθηματικά φορτισμένη πατριωτική έννοια, που μας οδηγεί πέρα από τις κοινωνικές διαφορές και γίνεται μια «αϊστορική ή έστω quasi ιστορική έννοια»⁶.

Ο ίδιος μελετητής, αναφερόμενος στην ελληνική λαογραφική πραγματικότητα, τονίζει πως ειδικά στη χώρα μας δεν μπορεί να υιοθετηθεί ο όρος Εθνολογία ως το όνομα της Λαογραφίας και για έναν πρόσθετο λόγο: το «έθνος» στις ευρωπαϊκές και άλλες γλώσσες δηλώνεται με τη λατινική λέξη *natio*, ενώ το θέμα *ethno-* έχει στους ξένους την αρχαιοελληνική σημασία του· σημαίνει δηλαδή ομάδα, σύνολο ανθρώπων, ουδέτερα, χωρίς συναισθηματικούς και ιδεολογικούς δεσμούς ή και σύνολο ποικίλων στοιχείων, ζώων κ.λπ. (οι αρχαίοι Έλληνες έλεγαν «έθνος εταίρων», «έθνος Αχαιών», αλλά και «έθνος μελισσών», «έθνος ορνίθων» κ.ά.)⁷. Κατά συνέπεια η ελληνική λέξη «έθνος» έχει στις ξέ-

1. Βλ. πρόχειρα Ε. ΚÖNGAS — ΜΑRΑΝDΑ 1963: 69, η οποία υποστηρίζει ότι ο όρος Folklore δεν είναι ιδιαίτερα επιτυχής για τρεις λόγους: 1) επειδή πλάστηκε από άνθρωπο μη λαογράφο και που σε καμιά περίπτωση δεν ήταν ο πατέρας του επιστημονικού πεδίου της Λαογραφίας· 2) γιατί χρησιμοποιήθηκε ως υποκατάστατο για έναν όρο που ήδη υπήρχε με την ίδια περίπου σημασία, όπως τον χρησιμοποιούμε εμείς και 3) γιατί ο όρος, αν και κοινός, δεν χρησιμοποιείται γενικά ούτε καν στις μέρες μας. Η ίδια, αμφισβητώντας ανοιχτά τον όρο, προσθέτει (σ. 70) ότι οι βιβλιοθήκες περιέχουν λαογραφικές μελέτες γραμμένες πολύ πριν από το 1846 και ότι υπάρχουν Λαογραφικά Αρχεία που είναι παλαιότερα από τον χρόνο εισαγωγής του αγγλικού όρου.

2. Βλ. σ. 266, σημ. 8.

3. Βλ. παραπάνω, σ. 267, σημ. 6 και 7.

4. Ουσιαστικά σημαίνει αντικατάσταση της λέξης λαός (folk) με τη λέξη έθνος (ethno-).

5. Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1981: 27-28.

6. Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1981: 28.

7. Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1981: 28.

νες γλώσσες σημασία συναισθηματικά και εθνικά αχρωμάτιστη και βοηθάει το έργο των νεώτερων κοινωνιολόγων και εθνολόγων, που θέλουν να αντικαταστήσουν τον «λαό» με την «ομάδα»: αυτό άλλωστε διαπιστώνεται από τον όρο Ethnologie — Ethnology, που υποδηλώνει την επιστήμη, η οποία ασχολείται με τους «πρωτόγονους» λαούς, που δεν διαμόρφωσαν ακόμη καμιά συνείδηση εθνότητας ή εθνικό συναισθημα¹.

Η ελληνική λέξη «Λαογραφία» αποδίδει, κατά τη γνώμη μου, καλύτερα το πεδίο και το περιεχόμενο της επιστήμης του λαϊκού πολιτισμού. Το ένστικτο του Πολίτη λειτούργησε αποδοτικά και στην περίπτωση της χρήσης του όρου αυτού². Στον όρο περιέχεται ως πρώτο συνθετικό η λέξη «λαός», η οποία είναι περιεκτική έννοια, χωρίς αναγκαίο συναισθηματικό χρώμα κ.λπ. Γι' αυτό δεν μπορεί να λείπει από την ονομασία επιστήμης με υποκείμενο την έρευνα και μελέτη του λαού³. Ως δεύτερο συνθετικό το ρήμα γράφω, δεν σημαίνει μόνο καταγράφω - ερευνώ, αλλά, σ' ένα πλατύτερο περιεχόμενο, και τη μελέτη του ερευνητικού υλικού.

Ο επιτυχής ελληνικός όρος οδήγησε το περιοδικό La Cultura της Ρώμης αναγγέλλοντας την έκδοση του πρώτου τεύχους (1909) του Δελτίου της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας «Λαογραφία», να προτείνει την πολιτογράφηση του στην ιταλική γλώσσα (Laografia — Laografico) σε αντικατάσταση του Folklore και των γνωστών περιφράσεων που χρησιμοποιούν οι Ιταλοί⁴. Την πολιτογράφηση αυτή και σε άλλες γλώσσες είχε υιοθετήσει επίσης ο Γερμανός φιλόλογος και λαογράφος Bernhard Schmidt, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Φράιμπουργκ, σε γράμμα του προς τον Ν. Γ. Πολίτη⁵.

Όλα αυτά δείχνουν την επιτυχία του ελληνικού όρου, ο οποίος θα μπορούσε πράγματι να εισαχθεί και στις ξένες γλώσσες, κατά την παλιά πρότασή⁶, με στόχο την καθιέρωση ενός διεθνώς αποδεκτού όρου και τη σφαιρική εξέταση του περιεχομένου του λαϊκού πολιτισμού.

1. Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1981: 28-29. Για το ίδιο θέμα βλ. τώρα και Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1984: 117-118.

2. Ο Πολίτης μάλιστα δεν περιορίζει το αντικείμενο του λαογραφικού υλικού μόνο στη λαϊκή λογοτεχνία, όπως το αγγλοσαξονικό Folklore, αλλά το επεκτείνει και στις από παράδοση πράξεις και ενέργειες, οι οποίες περιλαμβάνουν τη μελέτη της κατοικίας, τις τροφές και τα ποτά, την ενδυμασία και τα κοσμήματα, τη βιοτεχνία, τέχνη και επαγγέλματα, την κοινωνική παραδοσιακή ζωή, τα έθιμα του κύκλου της ανθρώπινης ζωής, φυσικές και μεταφυσικές αναζητήσεις και τη λαϊκή λατρεία. Βλ. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1909Α: 11-14· πρβλ. Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕΣΤΟΡΟΣ [1978]: 153.

3. Η λέξη 'λαός' δεν λείπει και από τους ξένους όρους Folklore, Volkskunde, Folkeminder, Folkliv, Folklife. Πρβλ. Γ. ΜΕΓΑΣ 1967: 41.

4. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1909Β: 426· πρβλ. Γ. ΜΕΓΑΣ 1978³: 13.

5. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1909Β: 426-427.

6. Laographia, Laographie, Laografia, Laografico, Laographique κ.λπ. Πρβλ. Γ. ΜΕΓΑΣ 1967: 41.

Κοντά στον όρο «Λαογραφία» βρίσκεται η «Κοινωνική Ζωή» (Social Life), η οποία έχει πλατειά διάσταση και προσιδιάζει στη νεώτερη λαογραφική έρευνα.

Η έρευνα αυτή, κυρίως στις Η.Π.Α., προσανατολίζεται στις κοινωνικές σπουδές με αποτέλεσμα να προκαλεί το ενδιαφέρον των κοινωνικών επιστημόνων¹.

Τον ίδιο προσανατολισμό προς τις κοινωνικές σπουδές και με αντικείμενο έρευνας τον πολιτισμό του παρόντος έχει η λαογραφική έρευνα, όπως ασκείται από τον Hermann Bausinger και τους συνεργάτες του στο Πανεπιστήμιο του Tübingen μετονομασμένη σε Empirische Kulturforschung² (= Εμπειρική πολιτισμική έρευνα).

Έτσι δεν περιορίζονται τα λαογραφικά θέματα μόνο στο παρελθόν και στους αγροτικούς πληθυσμούς των πολιτισμένων χωρών, αλλά επεκτείνεται η έρευνά μας και στις άλλες κοινωνικές κατηγορίες (εργατική και αστική τάξη³, περιθωριακές ομάδες⁴), που συνεχίζουν ή δημιουργούν λαογραφικά βιώματα.

Ιωάννινα, Οκτώβριος 1984

1. R. DORSON 1972B: 6.

2. Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1984: 118-119, σημ. 4.

3. Βλ. και Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1963· Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1973: 10, 61· Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1976: 70· Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1977: 294-297· Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1979: 11-13· Κ. THOMPSON 1980: 249· Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1982: 432-436· Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1984: 9-10.

4. Ως περιθωριακές εννοούνται εδώ διάφορες ομάδες ατόμων, που ζουν κυρίως στις πόλεις και διακρίνονται για την ιδιότητα (συχνά αντικοινωνική) συμπεριφορά τους, που κάποτε αποτελεί και μια συνειδητή ιδεολογική στάση. Βλ. σχετικά Η. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1971· Η. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1975· Δ. ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ 1977· Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1978· Η. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1979· Η. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1980²· Η. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1980· Γ. ΔΗΜΑΡΑΣ 1981· Γ. ΔΗΜΑΡΑΣ 1984· Για τις αντίστοιχες ξένες βλ. το βιβλίο του D. HEBDIDGE 1981, όπου και ενδιαφέρουσα βιβλιογραφία.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δ. ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ 1977 Δημήτριος ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ, Οι νταήδες της Σμύρνης. Αθήνα 1977.
- W. BASCOM 1965 William R. BASCOM, Folklore and Anthropology στο βιβλίο The Study of Folklore (εκδοτική επιμέλεια Alan DUNDES), Prentice Hall, Inc., N. J. 1965, σσ. 25-33.
- J. BEATTIE 1982¹¹ John BEATTIE, Other Cultures: Aims, Methods and Achievements in Social Anthropology. Routledge & Kegan Paul, London 1982¹¹.
- K. BRIGGS 1969 Katherine M. BRIGGS (President of the Folklore Society), Επιστολή. Times Literary Supplement, 9 Οκτωβρίου 1969, σσ. 1159-1160.
- S. BRONNER 1981 Simon J. BRONNER, Modern Anthropological Trends and their Folkloristic Relationships. A Journal of Ethnological Studies: Folk Life, 19 (1981), σσ. 66-83.
- G. BRONZINI 1980 Giovanni Battista BRONZINI, Cultura popolare dialettica e contestualita. Dedalo libri, Bari 1980.
- P. CARVALHO — NETO 1971 Paulo de CARVALHO—NETO, The Concept of Folklore. Translated by Jacques M. P. Wilson, University of Miami Press, Florida 1965.
- G. COCCHIARA 1971 Giuseppe COCCHIARA, Storia del Folklore in Europa. Universale scientifica Bo-

- ringhieri, Torino 1971 (και αγγλική μετάφραση: The History of Folklore in Europe. Translated from the Italian by John N. McDaniel, Institute for the Study of Human Issues. Philadelphia 1981 — πολυγραφημένη έκδοση).
- Γ. ΔΗΜΑΡΑΣ 1981   Γιάννης ΔΗΜΑΡΑΣ, Εμπρός στον έτσι που χάραζε ο τέτοιος. Εκδόσεις «Κάκτος», Αθήνα 1981.
- Γ. ΔΗΜΑΡΑΣ 1984   Γιάννης ΔΗΜΑΡΑΣ, Χίτλερ ζεις, την ΑΕΚ οδηγείς. Εκδόσεις «Κάκτος», Αθήνα 1984.
- R. DORSON 1972A   Richard M. DORSON (Εισαγωγή και εκδοτική επιμέλεια), Folklore and Folklife: An Introduction. University of Chicago Press, Chicago and London 1972.
- R. DORSON 1972B   Richard M. DORSON, Folklore: Selected Essays. Indiana University Press, Bloomington - London 1972.
- R. DORSON 1976   Richard M. DORSON, Folklore and Folklore: Essays toward a Discipline of Folk Studies. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London 1976.
- A. DUNDES 1965   Alan DUNDES, Note, στο γράμμα του W. Thoms: The Study of Folklore, εκδοτική επιμέλεια Alan Dundes, Prentice — Hall, N. J. 1965, σ. 6.
- S. & E. DUNN 1974   Stephen P. DUNN and Ethel DUNN, Introduction to Soviet Ethnography, τόμ. Α' + Β'. Social Science Research Station: Berkeley, California 1974.
- S. ERIXON 1937   Sigurd ERIXON, Regional European Ethnology. Folkliv, 1(1937), σσ. 89-107.

- A. FENTON 1967 Alexander FENTON, An Approach to Folk Life Studies. *Keystone Folklore Quarterly*, 12 (1967), σσ. 5-21.
- A. FENTON 1973 Alexander FENTON, The Scope of Regional Ethnology. *A Journal of Ethnological Studies: Folk Life*, 11 (1973), σσ. 5-14.
- E. GELLNER 1980 Ernest GELLNER (εκδοτική επιμέλεια), *Soviet & Western Anthropology*, edite by —, with an Introduction Meyer FORTES. Duckworth, London 1980.
- A. GENNEP 1943 Arnold van GENNEP, *Manuel de folklore français contemporain*, τόμ. Α'. Paris 1943.
- H. GLASSIE 1969 Henry GLASSIE, *Pattern in the Material Folk Culture of the Eastern United States*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1969.
- J. GUERRERO 1951 Javier GUERRERO, *Consideraciones sobre folklore y ciencia folklorica*. Caracas: *Archivos Venezolanos de Folklore*, 1 (1951) σσ. 43-103.
- D. HEBDIGE 1981 Dick HEBDIGE, *Υπο-Κουλτούρα: το νόημα του στυλ. Μετάφραση Έφη Καλλιφατίδη, Εκδόσεις «Γνώση», Αθήνα 1981.*
- J. HIGGS 1963 J. W.Y. HIGGS, *Folk Life Collection and Classification*. The Museum's Association, London 1963.
- Σ. ΗΜΕΛΛΟΣ — Α. ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ — ΚΑΜΗΛΑΚΗ 1983 Στέφ. Δ. ΗΜΕΛΛΟΣ — Ανκ. ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ — ΚΑΜΗΛΑΚΗ. *Παραδοσιακός υλικός βίος του ελληνικού λαού, (Ερωτηματολόγιο). 'Ακαδημία 'Αθηνών, Δημοσιεύματα τοῦ Κέν-*

τρου Έρευνας της Έλληνικής Λαογραφίας, ἀρ. 17, Αθήνα 1983.

J. JENKINS 1960

J. G. JENKINS, Field - Work and Documentation in Folk - Life Studies. The Journal of the Royal Anthropological Institute, 90 (1960), σσ. 250-271.

K. ΚΑΚΟΥΡΗ 1983

Κατερίνα Ι. ΚΑΚΟΥΡΗ, Η Ελληνική Λαογραφία σε σχέση με την Εθνολογία και την Ανθρωπολογία. Πρακτικά Δ' Συμποσίου Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού Χώρου, Θεσσαλονίκη 1983, σσ. 55-73.

Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ
1889

Δημ. Γρ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, 'Ιστορία τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Α': Τουρκοκρατία. Ἐν Ἀθήναις 1889.

E. KÖNGAS — MARANDA
1963

Ellī — Kaija KÖNGAS — MARANDA, The Concept of Folklore. Midwest Folklore, 13 (1963), σσ. 69-88.

Σ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ 1937

Στίλπων Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ, Τί εἶναι Λαογραφία καί εἰς τί δύναται νά ὠφελήσῃ ἡ σπουδή της. Θεσσαλονίκη 1937 (βλ. καί «Λαογραφία», 12 (1938-48), σσ. 130-157).

Σ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ 1965²

Στίλπων Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ, Ἑλληνική Λαογραφία, Μέρος Α': Μνημεῖα τοῦ Λόγου. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Ἐν Ἀθήναις 1965².

A. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕ-
ΣΤΟΡΟΣ 1975

Ἄλκη ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕΣΤΟΡΟΣ, Λαογραφικά μελετήματα. Εκδόσεις «Ολκός», Αθήνα 1975.

A. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕ-
ΣΤΟΡΟΣ [1978]

Ἄλκη ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕΣΤΟΡΟΣ, Η θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας: Κριτική ανάλυση. Εταιρεία Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ καί Γενικῆς Παιδείας, Ἰδρυτής Σχολῆ Μωραΐτη, Αθήνα [1978].

- A. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕΣΤΟΡΟΣ 1981 *Άλκη ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ — ΝΕΣΤΟΡΟΣ*, Λαογραφία και ανθρωπιστικές σπουδές. Θεσσαλονίκη 1981.
- E. LEGROS 1962 *Élisée LEGROS*, Sur les noms et les tendances du folklore. Collection d'études publiée par le musée de la vie wallone. Liege 1962.
- O. LÖFGREN 1976 *Orvar LÖFGREN*, Peasant Ecotypes: Problems in the Comparative Study of Ecological Adaption. *Ethnologia Scandinavica*, 1976, σσ. 100-115.
- Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1950 *Δημ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ*, Σύγχρονα προβλήματα Λαογραφίας. *Νέα Εστία*, 48 (1950), σσ. 1377-1379.
- Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1963 *Δημ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ*, Σύγχρονα λαογραφικά. (*Folklorica Contemporanea*), Αθήνα 1963.
- Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1968 *Δημ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ*, Λαογραφία — Εθνογραφία: Στοιχεία διδασκαλίας και απόψεις από τον εναρκτήριο Λόγο της έδρας του. *Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων* (13-1-67), Ιωάννινα 1968.
- Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1977 *Δημ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ*, Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία. *Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης*, Αθήνα 1977 (και 1978²).
- Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1978 *Δημ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ*, Λαογραφία «του υποκόσμου». *Εφ. ΤΟ ΒΗΜΑ*, 12 Δεκεμβρίου 1978, σ. 1 κ. ε.
- Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1982 *Δημ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ*, Σύγχρονα λαογραφικά. *Λαογραφία*, 32 (1982), σσ. 432-436.
- Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1983 *Δημ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ*, Η Ελληνική Λαογραφία και οι ανθρωπολογικές επιστήμες: Συναναφορά λαού και έθνους. *Εφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 19 Μαΐου 1983, σ. 7.

- Λ. ΜΑΛΑΜΑΣ 1973 Λάμπρος ΜΑΛΑΜΑΣ, Λαοσοφία: Απαν-
θίσματα. «Ιστορία και Τέχνη», 1973.
- Λ. ΜΑΛΑΜΑΣ 1981 Λάμπρος ΜΑΛΑΜΑΣ, Λεξιλόγιο Λαοσοφί-
ας. «Ελεύθερο Πνεύμα», 1981.
- P. MARANDA & E. KÖNGAS — MARANDA 1971 Pierre MARANDA and Elli KÖNGAS —
MARANDA (εκδοτική επιμέλεια), Structural
Analysis of Oral Tradition. University
of Pennsylvania Press, Philadelphia 1971.
- K. ΜΑΡΙΝΗΣ 1936Α Κώστας ΜΑΡΙΝΗΣ, Θεμέλια Λαολογίας.
Α' Συλλογή του λαολογικού ύλικού και ίδρυσις
Μουσείου. Έλληνική Λαολογία, 1 (1936), σσ.
7-26.
- K. ΜΑΡΙΝΗΣ 1936Β Κώστας ΜΑΡΙΝΗΣ, Σχολεία και Λαολογία.
Εφ. ΠΡΩΙΑ, αρ. 333, 5 Οκτωβρίου 1936, σ. 2.
- K. ΜΑΡΙΝΗΣ 1937Α Κώστας ΜΑΡΙΝΗΣ, Για να φανερωθούν
της μοίρας τα γραμμένα. (Λαολογικά σημειώ-
ματα). Εφ. ΠΡΩΙΑ, αρ. 137, 20 Μαρτίου 1937,
σ. 3.
- K. ΜΑΡΙΝΗΣ 1937Β Κώστας ΜΑΡΙΝΗΣ, Λαολογία και τουρι-
σμός. Εφ. ΠΡΩΙΑ, αρ. 146, 29 Μαρτίου 1937,
σσ. 1, 3 και αρ. 148, 31 Μαρτίου 1937, σ. 3.
- K. ΜΑΡΙΝΗΣ 1939Α Κώστας ΜΑΡΙΝΗΣ, Λαολογία: Θρησκευ-
τικά στοιχεία στις ελληνικές παραδόσεις. Έ-
λιος, τεύχ. 1(1939), σ. 27 και τεύχ. 2 (1939),
σ. 95.
- K. ΜΑΡΙΝΗΣ 1939Β Κώστας ΜΑΡΙΝΗΣ, Λαολογία: Για την
κατοχή των θησαυρών. Μέσα για την κατανί-
κηση των εμποδίων. Έλιος, τεύχ. 5 (1939),
σσ. 279, 318.
- K. ΜΑΡΙΝΗΣ 1939Γ Κώστας ΜΑΡΙΝΗΣ, Λαολογία: Λαϊκή και-
ρομαντεία. Έλιος, τεύχ. 7 (1939), σσ. 415,
448.

- Κ. ΜΑΡΙΝΗΣ 1939Δ Κώστας ΜΑΡΙΝΗΣ, Λαολογία: Οι αντρείωμένοι. Η λαϊκή αντίληψη για την παληκαριά τους. 'Ηλιος, τεύχ. 13 (1939), σ. 801.
- Κ. ΜΑΡΙΝΗΣ [1958] Κώστας ΜΑΡΙΝΗΣ, Δωδεκαημερίτικα παηγήρια: Χριστούγεννα — Πρωτοχρονιά — Φώτα. 'Ηθη—έθιμα—δοξασίες. [Αθήνα 1958].
- Ε. ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ 1959 Ε. Δ. ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ, Συμβολή στη μελέτη της Λαογραφίας: Η σημερινή τοποθέτηση. Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 1959.
- Γ. ΜΕΓΑΣ 1967 Γεώργ. Α. ΜΕΓΑΣ, Λαογραφία — Εθνογραφία—Εθνολογία. Λαογραφία, 25 (1967), σσ. 39-42.
- Γ. ΜΕΓΑΣ 1978³ Γεώργ. Α. ΜΕΓΑΣ, Εισαγωγή εις την Λαογραφίαν. 'Αθήνα 1978³.
- Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1971 Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Οι θεωρητικές κατευθύνσεις της Λαογραφίας μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Λαογραφία, 27 (1971), σσ. 3-23.
- Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1973 Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Ο σύγχρονος ελληνικός λαϊκός πολιτισμός. Καλλιτεχνικό και πνευματικό Κέντρο «'Ωρα», Αθήνα 1973.
- Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1976 Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Λαός και λαϊκός πολιτισμός. Νέα Δομή, 1 (1976), σσ. 69-70.
- Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1979 Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Αστική Λαογραφία. Δελτίο της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 3 (1979), σσ. 11-13.
- Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1981 Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Σημειώσεις Λαογραφίας, τεύχος Α': Έννοια και σκοπός της Λαο-

- γραφίας. Ιωάννινα 1981 (πολυγραφημένη έκδοση).
- M. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1984 M. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Ελληνική Λαογραφία. Α' Κοινωνική Συγκρότηση. Έκδόσεις «Οδυσσέας», Αθήνα 1984.
- M. MOORE 1972 Mick MOORE, On not Defining Peasants. Peasant Studies Newsletter, 1(1972).
- Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ 1977 Δημ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, Έννοια και σκοπός τής Λαογραφίας. Έπετηρίς Κέντρου Έρευνας Έλληνικής Λαογραφίας, 24 (1977), σσ. 11-39.
- G. ORTUTAY 1972 Gyula ORTUTAY, Hungarian Folklore: Essays. Akadémiai Kiadó, Budapest 1972.
- T. OWEN 1981 Trefor M. OWEN, Folk Life Studies: Some Problems and Perspectives. A Journal of Ethnological Studies: Folk Life, 19 (1981), σσ. 5-16.
- Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ 1969-70 Θεόδ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Τò πεδίο και τò περιεχόμενο τής Λαογραφίας δια τού όρισμού αúτης. Έπετηρίς Κέντρου Έπιστημονικών Έρευνών Κύπρου, 3 (1969-70), σσ. 1-62.
- Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ 1983 Γιώργος ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Απόψεις σε ζητήματα επιστημών του ανθρώπου. Προτάσεις για μια νέα ορολογία. Άνθρωπος, 10 (1983), σσ. 565-569.
- Η. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1971 Ηλίας ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Τα Καλιαρντά. Αθήνα 1971.
- Η. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1975 Ηλίας ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Της Φυλακής. Αθήνα 1975.

- H. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1979 Ηλίας ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Εγχειρίδιον του καλού κλέφτη. Εκδόσεις «Νεφέλη», Αθήνα 1979.
- H. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1980^α Ηλίας ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Υπόκοσμος και Καραγκιόζης. Εκδόσεις «Γράμματα», Αθήνα 1980^α.
- H. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1980 Ηλίας ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Το μπουρδέλο. Εκδόσεις «Γράμματα», Αθήνα 1980.
- N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1871+ 1874 N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ, Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, τόμ. πρῶτος: Νεοελληνική Μυθολογία. Ἐν Ἀθήναις 1871 καὶ τόμ. πρῶτος, Μέρος Β', Ἐν Ἀθήναις 1974.
- N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1883 N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ, Κατάλογος συγγραφῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν μέσσην καὶ νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν 1883. Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, 1 (1883), σσ. 169-180.
- N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1884 N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ, Κατάλογος συγγραφῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν μέσσην καὶ νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν (1883-1884). Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, 1 (1884), σσ. 731-751.
- N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1909A N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ, Λαογραφία. Λαογραφία, 1 (1909), σσ. 3-18.
- N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1909B N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ, Ἡ λέξις Λαογραφία. Λαογραφία, 1 (1909), σσ. 426-427.
- J. POTTER κ.α. 1967 Jack M. POTTER, May N. DIAZ and George M. FOSTER (εκδοτικὴ ἐπιμέλεια), Peasant Society: A Reader. Boston 1967.
- J. POWELL 1972 John Duncan POWELL, On Defining Peasants and Peasant Society. Peasant Studies Newsletter, 1 (1972).

- R. REDFIELD 1947 Robert REDFIELD, The Folk Society. American Journal of Sociology, 52 (1947), σσ. 293-308.
- R. REDFIELD 1956 Robert REDFIELD, Peasant Society and Culture. Chicago 1956.
- W. RIEHL 1873⁴ Wilhelm H. RIEHL, Kulturstudien aus drei Jahrhunderten. Stuttgart 1873⁴.
- J. ROMERO 1940 Jesús C. ROMERO, Observaciones Acerca del Término Folklore. Anuario de la Sociedad Folklorica de Mexico, 1 (1940), σσ. 17-40.
- P. SAINTYVES 1936 P. SAINTYVES, Manuel de Folklore. Paris 1936.
- P. SEBILLOT 1913 P. SEBILLOT, Le Folk-Lore. Littérature orale et ethnographie traditionnelle. Paris 1913.
- W. SCHENDEL 1976 Willem van SCHENDEL, Peasants as Cultivator? Problems of Definition. Peasant Studies, 5 (1976).
- T. SHANIN 1979⁵ Teodor SHANIN (Εισαγωγή και εκδοτική επιμέλεια), Peasants and Peasant Societies: Selected Readings. Penguin Books, London 1979⁵.
- Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ 1972 Γεώργ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ, Ἑλληνική Λαογραφία: Λαϊκός πολιτισμός τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, τεῦχος Α': Εἰσαγωγή — Φυσικός βίος. Ἐν Αθήναις 1972 (πολυγραφημένη ἔκδοση).
- K. THOMPSON 1980 Kenneth THOMPSON, Folklore and Sociology. Sociological Review, 28 (1980), σσ. 249-275.

W. THOMS 1965

William THOMS, Folklore: στο βιβλίο The Study of Folklore, εκδοτική επιμέλεια Alan Dundes, Prentice Hall, N. J. 1965, σσ. 4-6.

F. UTLEY 1965

Francis Lee UTLEY, Folk Literature: An Operational Definition: στο βιβλίο The Study of Folklore, εκδοτική επιμέλεια Alan Dundes, Prentice Hall, N. J. 1965, σσ. 7-24.

E. WOLF 1966

Eric WOLF, Peasants. Englewood Cliffs, New Jersey 1966.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

J. JENKINS 1969

J. G. JENKINS (εκδοτική επιμέλεια), Studies in Folk Life. Routledge and Kegan Paul Ltd., London 1969.

MINAS AL. ALEXIADIS

GREEK AND INTERNATIONAL SCIENTIFIC
TERMINOLOGY OF FOLKLORE

**On the 100yrs since the establishment of the Greek term:
(1884 -1984)**

S U M M A R Y

The international and Greek terms of the Folklore science since the end of the 18th century up to the present are presented and examined in this essay, which is published on the occasion of the completion of a hundred years since the establishment of the word «Λαογραφία», «Laographia» (1884-1984) as the term for the science of folk culture in Greece by N. G. Politis.

At first, foreign terms are mentioned; like: Popular Antiquities, Popular Literature, Folklore, Volkskunde, Tradizioni Popolari, Arts et traditions populaires, Ethnography, Ethnology, Folkeminder, Folklivsfor-skning, Kansanrunontutkimus, Folk Life, Tradition, Traditional Culture, Empirische Kulturforschung and some other of minor importance.

Then, the established Greek term «Laographia» (Folklore) by N. G. Politis, is evaluated as well as some other terms, which have been suggested from time to time (Modern Greek Customs and Mythology, Laology, Ethnography etc.).

According to the author, the Greek term «Laographia» ascribes the content of the science much better and that's why he comes back again to the old proposal, as it appeared in the periodical «La Cultura» of Rome at the beginning of our century, by the German philologist and folklorist Bernhard Schmidt and Politis, who were suggesting the introduction of the Greek term to all other languages since such an international term, generally acceptable doesn't exist.

«Social Life», the author also argues in support of the above, broad as it is in its sence, is closer to the term «Laographia» and a more proper subject to the modern folklore research.

Thus, the folklore themes are not limited to the past and the rural populations of the civilized countries, but they are now extended to more social groups (labour and urban class, marginal groups), which keep up or create folklore experiences.

Such an oriented folklore research has already attracted the interest of social scientists in Europe and the U.S.A.

UNIVERSITY OF IOANNINA